THE ISRAELITE PRESS The only Jewish Newspaper in Western Canada
דאס אידישע וואָרט
Office and Place of Business: Israelite Press Bldg., 165 Selkirk Ave., E.
Published daily except Saturday and Sunday.
ENTERED AS SECOND-CLASS MAIL MATTER AT OTTAWA.
Subscription: $6.00 per year.
Established 1910 Phones: 55 409—52 213
WINNIPEG — MANITOBA

ציוניזם אויף דער שוועל פון א נייער תקופה

פון הרב יהודא ליב זלאטניק

(דעקסטער ארטיקל)

נאכאמאל, ווי אויף באמאנען, וואס איך האב געזאגט און באוויזן אין דער פריערדיקן ארטיקל, אז חליציום איז נים די נחלה פון איין קלאס נאר פון גאנצן כלל ישראל.

דער דראנג צו גיין נאך ארץ ישראל האט ארונטערגענומען דאס גאנצע איבדישע פאלק פון תימן בין פאסקאטה.

ס'גייען אירן אן געלט און ס'גייען אירן מיט געלט. מ'ברייננט קליינעס קאפיטאל און זוכן מ'דארף באקומען אויך דעם גרויסן קאפיטאל.

אידן האבן איינועסטירט אין די לעצטע צען יאר 25 מיליאן דאלאר בלויז אין בריטן הייזער. 20 מיליאן איז געווארן איינועסטירט אין האנדל און אינדאסטריע און 40 מיליאן אין אנדערע קורטערער קאלאניזאציע.

ליידער האט אבער קיינער נים געווקט דאס פאלק צו גיין נאך ארץ ישראל. קיינער האט נים געזוכט צו ארגאניזירן דאס מאסן וואס בייגנען נאך ארץ ישראל. קיינער האט נים געמאכט קיין פארזוך צו עקספלואטירן אויף א גרויסן מאסשטאב די פאלקס-ענערגיע און פאלקס-פארמעגן.

מען האט נים געוויזן דעם פאלק קיין שום מעגלאכקייט ווי אזוי צו גיין נאך ארץ ישראל, דארט זיך איינצודרעגן, געפינען לעבנס מעגלאכקייטן פאר זיך זעלבסט און פארברייטן לעבנס מעגלאכקייטן פאר אנדערן.

די גאנצע ציוניסטישע ענערגיע און איפמערקזאמקייט איז במשך פון גאנצע עליה יאר געשטאנען געווארן בעל-הבית בעכליקע פיר אן האלבן מיליאן פינט וואס דער קרן היסוד האט געזאמלט, און צוויי אן א פערטל מיליאן וואס דער קרן קימת האט געזאמלט.

געוויס זיינען די פאלקס זאמלונגען און גאציאנאלע ביישטייערונגען אויר סערטס נויטיק, און אן זיי וואלט קיין פראגעס אין לאנד נים מעגלעך געווען; געוויס וועט מען נאך דארפן דעם קרן-היסוד, פאר יארן און דעם קרן קימת פאר עענליקיער יארן, דאס איז געגוט באקאנט און באוואוסט און מען דארף דאס אויך דעם ראיזן אויס דער ריבער נים מאריך זיין. אבער איין זאך איז אויס קלאר:

די מעגלאכקייטן פון באקומען גאציאנאלן זיינען קאפיטאל זיינען דיא לאנד אנגעלעגענהייט. דיא פרוואטן קאפיטאל זיינען צו אבעל אן לאנד. דאס איז אן אמת בנגע איינעם פון די געסט וואס מיר פארמאגן איצט אין פוילן — בנגע. אפאמאשו.

אז ער קומט אביסל אראפ קיין פוילן נעמט ער נישטערן אין אלע ווינקעלאך, זוכט שפורן פון אלסן אז אין שפורן פון נייעס און ער געפינט טאקע אויס אזעלכע זאכן פון וועלכע מיר האבן דא נאר איין אנונג נים געהאט.

אט איז ר' אפאמאשו ווידער צוריק געקומען פון א רייזע אביבר דער פוי לישעף פראוויינץ. נוצן מיר אויס די נע-ענטהייט אביסל געוואר צו ווערן ביים אמעריקאנער נאסט . . . פוילישע נייעס — ה' אפאמאשו, וואס הערט זיך עפעס אין פוילן?

ענטפערט אפאמאשו מיט א פראגע:

— איר ווייסט אז אין פוילן איז פאראן א אידיש דארף פון לויטער אידישע פויערים. וואס מראגט דאס דער? צו דעם העברייאישן נאמען "קרקע"?

— איך ווייס נים . . .

אפאמאשו איז צופרידן, ער ווייס נים נאר וועגן דער עקזיסטענץ פון דעם אידישן דארף. נאר ער האט אויף נאר אן אינטערעסאנטע מעשה וועגן דעם דאזיקן דארף. א מעשה, וואס דערמאנט שטארק די ביבלישע געשיכטעס.

אפאמאשו באארבעט אפילו די דאזיקע געשיכטע אין א "ערצעילונג אנגעטערן נאמען "אברהם און הגר". די גע-שיכטע איז אבער אזוי אינטערעסאנט, אז זי פארדינט דערציילט צו ווערן בארילות. אט אזוי ווי עס האט זי מיר דערציילט אפאמאשו.

**

אז מען פארט אן 14 קילאמעטער פונם קרעסן-שטעטל קמארנאן, הערויסן מען פלוצלונג א גאנצע רייע דארפישע הייזלאך. וואס שטייען אויסגעדריים מיטן רוקן צום שאסיי. די דאזיקע בלינ-דע "הייזלאך" מאכן א מארגעס אייג-הרוק. ניטא קיין פענסטער, ניטא קיין טירן. די טירן און פענסטער זיינען גע-ווענדעט צו די פעלדער.

— וואס עפעס ווילן דיי נים קוקן אויפן שאסיי? אויף די דורכפארער? אויף דער דאזיקער פראגע ענטפערן אייף די סמארגנאנער אידן מיט א גע-היימניספולן שווייגן:

— מאלט אייך, אז זיי ווילן קוקן, נאר מען לאזט זיי נים . . .

און אט דא מאקע געפינען מיר דעם שליסל צו דער געשיכטע פון דעם דאזיקן דארף.

"א נאסט אויף א ווייל, זעט אויף א ווייל" — דאס דאזיקע ווערטל איז זיי כער אמת בנגע איינעם פון די געסט וואס מיר פארמאגן איצט אין פוילן — בנגע. אפאמאשו.

אז ער קומט אביסל אראפ קיין פוילן נעמט ער נישטערן אין אלע ווינקעלאך, זוכט שפורן פון אלסן אז אין שפורן פון נייעס און ער געפינט טאקע אויס אזעלכע זאכן פון וועלכע מיר האבן דא נאר איין אנונג נים געהאט.

אט איז ר' אפאמאשו ווידער צוריק געקומען פון א רייזע אביבר דער פוי לישעף פראוויינץ. נוצן מיר אויס די נע-ענטהייט אביסל געוואר צו ווערן ביים אמעריקאנער נאסט . . . פוילישע נייעס — ה' אפאמאשו, וואס הערט זיך עפעס אין פוילן?

ענטפערט אפאמאשו מיט א פראגע:

— איר ווייסט אז אין פוילן איז פאראן א אידיש דארף פון לויטער אי-דישע פויערים. וואס מראגט דאס דער? צו דעם העברייאישן נאמען "קרקע"?

— איך ווייס נים . . .

אפאמאשו איז צופרידן, ער ווייס נים נאר וועגן דער עקזיסטענץ פון דעם אי-דישן דארף, נאר ער האט אויף נאר אן אינטערעסאנטע מעשה וועגן דעם דאזיקן דארף, א מעשה, וואס דערמאנט שטארק די ביבלישע געשיכטעס.

אפאמאשו באארבעט אפילו די דאזיקע געשיכטע אין א "ערצעילונג אנגע-טערן נאמען "אברהם און הגר". די גע-שיכטע איז אבער אזוי אינטערעסאנט, אז זי פארדינט דערציילט צו ווערן בארילות. אט אזוי ווי עס האט זי מיר דערציילט אפאמאשו.

**

אז מען פארט אן 14 קילאמעטער פונם קרעסן-שטעטל קמארנאן, הערויסן מען פלוצלונג א גאנצע רייע דארפישע הייזלאך. וואס שטייען אויסגעדריים מיטן רוקן צום שאסיי. די דאזיקע בלינ-דע "הייזלאך" מאכן א מארגעס אייג-הרוק. ניטא קיין פענסטער, ניטא קיין טירן. די טירן און פענסטער זיינען גע-ווענדעט צו די פעלדער.

— וואס עפעס ווילן דיי נים קוקן אויפן שאסיי? אויף די דורכפארער? אויף דער דאזיקער פראגע ענטפערן אייף די סמארגנאנער אידן מיט א גע-היימניספולן שווייגן:

— מאלט אייך, אז זיי ווילן קוקן, נאר מען לאזט זיי נים . . .

אויף בין אויבערצייגט, אז די פראגע פאנאנדע אין קאפיין מאשין, אונזערע אויג געווען די בעסטע מעגלעכקייט, אלץ אין געטאן געווארן, אלץ אויז אויסגע-נומען געווארן. קיינער איז נים געשאלן צו דער געשיכטע פון דעם דאזיקן דארף.

מיט הונדערט יאר צוריק, אזוי דער-ציילן די סמארגנאנער אידן, האט דיי רעגירונג פארשיקט אהער אין דעם דאזיקן וויסטן ארט עטלאכע צענדליק אידישע פארברעכער, אכסייסטן גנבים. האבן די דאזיקע "אידישע גזלנים" גע-גרינדעט אויף דעם דאזיקן שטיקל ארט א דארף, א אידיש דארף און עס א נאר מען נענענען "קרקע". קרקע רופט מען געוויינלאך די קברים אויפן בית עולם. ווערט איך באקומט נאכן טויט א "קר-קע". הפנים, אז די דאזיקע ערד איז דאמאלסט ניכער עגלאך געווען צו טויט ווי צו א פלאץ וואס מען באקומט ביים לעבן. איינגעזיקווייז האבן זיך אידן אויס-געזעצן, מען האט זיך געשמאק געגעבען צו דער ארבעט, נעאקערט און געזייט נעבייט הייזלאך אויפגעשטעלט א שול און . . . אראפנעבראכט אפילו א רב.

די הייזלאך האבן אבער נעמוזט אויסגעשטעלט ווערן מיטן פנים צו די פעלדער און מיטן רוקן צום שאסיי. דאס זאל האבן געווען אזא מין שטראף.

די סמארגנאנער אידן טייטשן דאס אזוי נאך פשוט:

— אז "זיי" ווילן זעען, וועד עס פארן אויפן שאסיי, ווילן זיי אים כאלד בא"ענד"ענען... זיי האבן שפעציעל אויגעלאך... בעסער דארייבער, אז זיי זאלן נארכיט זעען . . .

אויף וויפל די סמארגנאנער זיינען אמאל געווען גערעכט, ווייסן מיר נים. דיי נים זיינען זיי זיכער נים נערעכט. "קרקע" איז אן ערלאך דארף. אידן, ברייטפלייציקע און אפגעברענטע, האר-רעווען מיט שוויים אויף זייער שטיקל ברויט. מען איז טאקע גראב, ישוב'ניר-קעס, אבער מען איז ערלאך, א סימן — מען איז ארעם, שטארק ארעם און מען האט אפילו נים אויף צו צאלן דעם רב. דער רב אליין איז אויף א דארפיר שער. א איד מיט א ברייטער בארד און ברייטע פלייצעס. גייט ארום נאנצע טעג איבער די פעלדער. זיין נעראלט נעמט ער אפ אין נאטור: קארן, ווייץ, קארטאפל, פוטער, אויל, האלץ, הינער. דער רב איז דער גאנצער קוואל פון אידישקייט אין דארף: ער איז א חוץ רב אויף שוחט, חזן און מוהל.

אבער מיט די אלע פרנסות איז פונ-דעסטוועגן נאך דער רב נים צופרידן. ער איז א חוץ מעלדער און מיטן רוקן צום שאסיי. דאס זאל האבן געווען אזא מין שטראף.

די סמארגנאנער אידן טייטשן דאס אזוי נאך פשוט:

— אז "זיי" ווילן זעען, וועד עס פארן אויפן שאסיי, ווילן זיי אים כאלד בא"ענד"ענען... זיי האבן שפעציעל אויגעלאך... בעסער דארייבער, אז זיי זאלן נארכיט זעען . . .

אויף וויפל די סמארגנאנער זיינען אמאל געווען גערעכט, ווייסן מיר נים. דיי נים זיינען זיי זיכער נים נערעכט. "קרקע" איז אן ערלאך דארף. אידן, ברייטפלייציקע און אפגעברענטע, האר-רעווען מיט שוויים אויף זייער שטיקל ברויט. מען איז טאקע גראב, ישוב'ניר-קעס, אבער מען איז ערלאך, א סימן — מען איז ארעם, שטארק ארעם און מען האט אפילו נים אויף צו צאלן דעם רב.